

Jak Italští bohemi(sté) dezorientovali Orientaci

Giuseppe Maiello

Úvod

V únoru letošního roku jsme byli na stránkách *Orientace*, kulturní přílohy deníku *Lidové noviny*, svědky další tvrdé polemiky mezi italským „bohemistou“ na volné noze Giuseppem Diernou (nar. 1954) a skupinou sedmi „bohemistů“, kteří buď drželi, anebo stále drží významné posty na italských univerzitách. K polemice, která začala dne 13. února a, alespoň na stránkách *Orientace*, skončila hned 20. února 2016, se navíc přidali redaktor Josef Chuchma, literární kritik Radim Kopáč a Jan Wiendl z Ústavu české literatury a komparatistiky FF UK v Praze.¹

Jako „nebohemista“ a rodák z Neapole, který se více než „Italem“ cítí být spíš migrantem z už neexistujícího Království obojí Sicílie, bych neměl k této polemice co dodat. Jako antropolog bych ovšem mohl vést interview s někým, kdo dobře zná obecný kontext italského akademického světa, pamatuje si alespoň kořeny této polemiky a třeba osobně zná i samotné aktéry.² Ten „někdo“ mohu být zrovna já, a proto jsem se rozhodl zapátrat ve svých vzpomínkách a přidat ještě jeden pohled, který, na rozdíl od klasických respondentů, bohužel, nemůže zůstat skryt v anonymitě.³

Budu se tedy muset vyjádřit i k hlavní otázce, již si pokládá redakce. Ta se totiž snaží zachovat prostor pro objektivitu (pokud je to vůbec možné) a vystupuje dne 20. února s velkým titulem *Nikdo v tom sporu nemluví pravdu*. Jedná se o těžký úkol, protože název předpokládá, že ve sporu mezi subjekty s opačnými osudy existuje nějaká „pravda“. Ale právě proto se podělím o své poznatky.

Interview s Giuseppem Diernou

Interview, které polemiku nastartovalo, vedl Radim Kopáč a neslo název *Byl jsem tady nejen u prazdroje* (Kopáč 2016). Pokud dobře interpretuji, mělo se jednat o slovní hříčku, která evokuje jak známé české pivo, tak také to, že Dierna by měl být u prazdroje současné české literatury.

Giuseppe Dierna je prezentován hned v úvodu jako „zlobivé dítě italské bohemistiky“. Spíš než o hetero-stereotyp, jedná se o auto-stereotyp, který má svoje kořeny v době, kdy byl Dierna studentem doktorského studia slavistiky. Nevím, kdo mu dal jako první toto pojmenování, pamatuji si však, že se mu už v době, kdy byl studentem doktorského studia slavistiky, líbilo. I fotka na stránce *Orientace* není rozhodně nejaktuálnější a rozhodně nereprezentuje „ikonu“⁴ dvašedesátiletého pána.

Jako další senzační zpráva se také uvádí, že má Giuseppe Dierna „už 13 let jako jediný profesuru“, ovšem ve smyslu jako jediný bohemista.

Diernovou pravdou, uvedenou bez velkých diplomatických kotrmelců, je to, že se považuje za nejlepšího překladatele české beletrie do italštiny, který kdy žil. Pamatuji si, že jeho argumenty byly vždy přesvědčivé, a i když i on dělá chyby, argumentace, které uvádějí jeho odpůrci, se mi zdají skutečně slabé.

Diernova upřímnost nejen ohledně jeho názorů, ale i ohledně sebe sama a ostatních italských překladatelů, v nás tak může vzbuzovat sympatie, které jsou ovšem balancované vztekem ostatních překladatelů beletrie. Více podezřívavý jsem naopak ohledně jeho idealizace jeho vztahu s Bohumilem Hrabalem a jeho „kumpány“, jak je sám Dierna nazývá. Dierna prezentuje tento vztah jako idylický a skutečně byly doby, kdy idylický byl. Často byl ale i velmi vypjatý, ovšem o tom se Dierna nezmiňuje. Samotný Bohumil Hrabal, jak si pamatuji, ho nazýval „Diurna“, což nám italofonním evokuje denní lázně, které byly postaveny u velkých evropských nádraží v dobách, kdy cesty vlakem trvaly třikrát déle než dnes. Nikdy jsem neměl odvahu se Hrabala zeptat, jestli měl na mysli tyto denní lázně, když tak oslovoval Giuseppa Diernu (hlavně v jeho nepřítomnosti), nebo zda to byla pouze náhoda. Faktem zůstává, že v hospodě „U Zlatého tygra“ v Praze má Dierna tolik přátel, kolik nepřátel, ale o těch druhých zmíněných mlčí.

Ještě více znepokojující je Diernovo prezentování jeho vztahu s jeho učiteli. Extrémně zdůrazňuje, že byl žákem Angela Marii Ripellina, ale jak upozorňují i jeho odpůrci, jednalo se jenom o jeden rok, a to jeho první rok na vysoké škole. Nic moc na to, aby se mohl prezentovat jako jeho „žák“, i když můžeme připustit obdivný vztah, který Dierna cítí k velkému italskému slavistovi. Giuseppe Dierna ale studoval češtinu (jazyk a literaturu) hlavně s Alenou Wildovou Tosi, kterou on však prezentuje slovy „*jakási paní Wildová, amatérka bez valných kompetencí*“, a naznačuje dokonce (ale jenom na úrovni neverifikované hypotézy) určité vazby jeho učitelky s českou tajnou rozvědkou. Nakonec dodává, že její přednášky byly „průšvih“.

Nikdy jsem nebyl na přednáškách profesorky Wildové, a proto nemohu soudit. Nemohu ale zapomenout na to, že dříve než došlo k rozkmotření mezi Diernou a jeho učitelkou, mluvil o ní jako o „seriózní a vážné paní“, která je na správném místě.

Dierna uzavírá své interview připomínající jeho osud, kdy je bojkotován italskými akademickými institucemi, i když dokonce i soudci potvrdili jeho tvrzení, že překlad *Moryátu a legend Annalisy Cosentinové* byl „podprůměrný“.

Reakce Josefa Chuchmy

Jedná se o nejméně pochopitelnou část polemiky. Chuchma je přesvědčen, že udělal chybu, když jako odpovědný redaktor nechal publikovat interview s Giuseppem Diernou. Tvrdí, že neočekával reakci ze strany italského establishmentu, ale hlavně se zdá, že ho více znepokojily reakce spojenců italských „bohemistů“ v Praze. Proto považuje diskuzi za uzavřenou s tím, že poslední slovo ovšem dostane jeden z odpůrců Giuseppa Dierny.⁶

Reakce sedmi italských univerzitních pedagogů (Alessandro Catalano, Annalisa Cosentinová, Sergio Corduas, François Esvan, Anna Perissuttiová, Sylvie Richterová, Alena Wildová Tosi) na Giuseppa Diernu

Už před 20 lety tatáž akademická společnost reagovala na podobný útok Giuseppa Dierny (Dierna, *Stav bohemistiky na italských univerzitách po smrti profesora Ripellina: divadlo a*

requiem CXIX), obdobným kolektivním způsobem. Tentokrát otvírají svojí interpretaci klasickou rétorickou formou, pravděpodobně s cílem varovat redakci *Orientace*, aby už nikdy neopakovala podobnou chybu: „*Velké překvapení způsobil fakt, že text vyšel v příloze Orientace, kde se pozorně reflektuje česká minulost, v respektovaném deníku, od něhož se očekává větší profesionalita v ověřování publikovaných informací*“.

Pak se pouští do nejslabší části interview s Diernou, tj. jeho tvrzení, že je „Ripellinův žák“, a toho, že se nechá nazývat profesorem, i když nemá žádnou katedru, ale pouze způsobilost. Sami ale snižují úroveň spolehlivosti jeho příspěvku, když mluví o docentuře jako o „další úrovni profesury“, a hlavně tvrzením, že „*žádná profesura, a to ani v Itálii, se ‘uzurpovat’ prostě nedá*“.

Není teď naším úkolem diskutovat o zjevné naivitě posledního tvrzení skupiny „bohemistů“, ale zrovna si vybavuji, jak mi jeden opravdový profesor před několika lety troufale oznámil, že se mají rozhodnout mezi Giuseppem Diernou a jednou „překladatelkou a básnířkou“ v konkurzu na profesora češtiny, z nichž ovšem ani jeden nemá předpoklady. Nakonec se „překladatelka a básnířka“ stala skutečně profesorkou, ale jediným důvodem bylo to, že místo muselo být přiděleno, a aby to nedostal „potížišťa“ Dierna, radši ať to dají „překladatelce a básnířce“. Jasně, nejedná se o uzurpaci, ale nevím, kdo by na toto mohl být pyšný.

Skupina hlavně uzavírá řadu kolem Annalisy Cosentinové a cituje jednu její obranu, kterou publikoval teatrolog z FF UK Vladimír Just (Just 2013), jejíž přečtení by dle našeho názoru přispělo k ještě větší dezorientaci. Snad jedinou relevantní informací, kterou dostaneme od společné skupiny, je ta, že Alexander Stich byl v jejím sporu s Giuseppem Diernou na její straně už od 90. let, a tímto se konečně dozvídáme, k jaké frakci v české bohemistice se přiklání italští „bohemisté“ působící ve státních službách.

Zdá se ovšem, že terčem skupiny je víc než Giuseppe Dierna Radim Kopáč, který si troufl mít s ním interview pro deník Lidové noviny, „*od něhož se očekává větší profesionalita*“. Nevím, jestli se jedná o relevantní postřeh, ale nám spíše připomíná formu výhrůžky, hlavně poté, co se dozvíme, že Josef Chuchma diskuzi skutečně ukončil, a navíc článkem, který je nekompromisně na straně italských akademických „bohemistů“.

Reakce Radima Kopáče

Jelikož tohoto přispěvatele neznáme osobně, a protože píše stručně a nám se zdá, že jako jediný píše věcně, nezaujatě a nic si nevymýšlí, uvedeme jeho příspěvek celý: „*Co snad stojí na obou reakcích za zmínku? To, jak se jejich autoři dopouštějí přesně toho, co vytýkají G. Diernovi. Jak mi, jako autorovi rozhovoru, podsouvají lživá tvrzení (,stejný autor už v minulosti položil stejné osobě v podstatě stejné otázky a dostal i stejné odpovědi‘; s GD jsem dělal rozhovor jediný, ten, který vyšel v LN). Jak jim uniká podstata žánru rozhovoru (který rozhodně nevylučuje subjektivní, osobně zaujatá stanoviska). Jak nerozlišují mezi rolí vypovídajícího a editora (který zodpovídá za formu i obsah publikovaných textů). Jak účelově zaměňují část za celek (p. Cosentinové a současné italské bohemistice se interview věnuje zhruba z jedné desetiny). Jak usilují dodat svým tvrzením relevanci jednak útoky ad hominem (,hrubá profesní chyba‘, ,manipulativní záměrnost‘, ,profesionální selhání‘), jednak soudržnou kolektivností (vyzpovídáného napadá celý ÚČLK v Praze plus sedm bohemistů z Itálie).“*

Reakce Giuseppe Dierny

Jeho reakce už je slabší, možná i proto, že byla redakcí značně zkrácena, jak už předtím upozorňoval Josef Chuchma. Autor lakonicky poznamenává, že na indexu má podpis od Ripellina, ovšem ze zkoušky z ruské literatury, nikoli české, čímž chce definitivně tvrdit, že je Ripellinovým žákem. Vlažně také upozorňuje na to, že „*kolega Wiendl nemá vůbec představu o italském univerzitním systému*“ v souvislosti s diskuzí, jestli je Annalisa Cosentinová profesorkou či nikoliv (Dierna tvrdí, že je docentkou, ostatní, že je „profesorkou“).

Na závěr si Dierna pokládá otázku, kdo jsou „italští bohemisté“,⁶ a připomíná, že François Esvan a Anna Perissuttiová jsou lingvisté, Alessandro Catalano a Annalisa Cosentinová jsou „*činnými bohemisty*“ a „*ostatní tři*“ jsou „*už bohužel penzisté, již léta mimo univerzity...*“.

Reakce Jana Wiendla

Je z našeho pohledu nejslabší částí polemiky, v níž dezorientace dosahuje svého vrcholu. Jestliže je v případě Giuseppa Dierny a jeho odpůrce naprosto evidentní jejich hluboká vzájemná zaujatost, docent Wiendl by z pozice ředitele Ústavu české literatury a komparatistiky FF UK měl hrát (ale snad pouze v myšlenkách Josefa Chuchmy) roli objektivního soudce.

Naopak, tak tomu není a jeho hlavní argument proti Diernovi je naprosto mylný. Celá polemika tak opět není o žánrech, o kvalitě překladu nebo o struktuře studia bohemistiky v Itálii (nebo přinejmenším v ČR), ale o tom, zda je Annalisa Cosentinová docentkou nebo profesorkou. Pro bohemistu Jana Wiendla je jednoznačně profesorkou, protože „italská legislativa titul docent nezná“. Docent Wiendl, „bohemista“, který by měl něco vědět o teorii překladu, opomíná připomenout, že Itálie má docela podobné akademické stupně jako Česká republika a na vysokých školách působí řádně hlavně tři stupně pedagogů (jiné pozice, jako jsou lektori, vědečtí pracovníci, asistenti, vynecháme), tj.: 1. *Professore ordinario* (angl. *ordinary* nebo *full professor*, čes. *profesor*), 2. *Professore associato* (angl. *associated professor*, čes. *docent*) a 3. *Ricercatore* (angl. *assistant professor*, čes. *odborný asistent*). To, že v italštině nebo angličtině se objeví titul profesor, neznamena, že když se přeloží do českého jazyka, přeložíme jej profesor, neboť znamená něco zcela jiného. Nejbližším a nejkorektnějším překladem je proto ten, který od začátku uvádí Giuseppe Dierna, a to, že Annalisa Cosentinová je v českém lingvistickém kontextu docentka, a hlavně, když se všichni přispěvatelé rozhodli přidat i sufix -ová k jejímu příjmení, které v italštině zní pouze Cosentino. Docent Wiendl, až bude v Itálii, bude zajisté osloven jako *Professore*, protože v běžném jazyce se nerozlišuje mezi *Professore ordinario* a *Professore associato*. To ale neznamena, že italský univerzitní systém tento rozdíl nerozlišuje, a hlavně to neznamena, že po nějaké návštěvě Itálie kterýkoli docent českých škol, včetně autora tohoto textu, přestane být docentem, když se vrátí domů, pouze proto, že Italové ho zdvořile oslovili *Caro signor professore* (drahý pane docente).

Navzdory této hrubé překladatelské chybě nás docent Wiendl ujišťuje, že je „Česká kultura v dobrých rukou“ a opět zdůrazňuje úspěšnou spolupráci mezi jeho ústavem a univerzitou, kde působí citovaní italští „bohemisté“. Nakonec ani on nezapomněl kritizovat noviny za to, že „otevřely celou stránku“ deníku subjektivně založeným tvrzením.

Závěr

Kdo trochu zná poměry v Itálii, ví, že Alena Wildová Tosi je odedávna blízkou kamarádkou Sylvie Richterové, která je bývalou manželkou Sergia Corduase, který je blízkým přítelem Annalisy Cosentinové, která je bývalou studentkou Sylvie Richterové, tak jako Alessandro Catalano a Giuseppe Dierna jsou bývalými žáky Aleny Wildové Tosi. François Esvan je zase manželem bývalé studentky a dvouleté spolupracovnice Aleny Wildové Tosi (z pozice lektorky) Lucie Casadeiové, a Annalisa Perissuttiová je zřejmě mladou bývalou studentkou Annalisy Cosentinové.

Jedná se tedy o domácí hádku, v níž se „zlobivé dítě“ postavilo proti všem, ale v jehož srdci pořád přežívá naděje, že jej nějaká akademická instituce bude finančně uznávat. Říkám finančně, protože je zcela bez debat, že Giuseppe Dierna jistě uznání má, a často dokonce větší než jeho odpůrci.⁷ Ale co samozřejmě vyvolává nezměřitelný konflikt, je skutečnost, že pracovat na univerzitě je v Itálii práce finančně vysoce honorovaná a zajišťuje klid od běžných finančních stresů na celý život.

Giuseppe Dierna vidí Alenu Wildovou Tosi jako matku, která usilovala o to, aby její děti byly zajištěné, a hodně se zlobí, že se naopak tvrdě postavila proti jeho kariéře.⁸ I v mojí paměti se zachovaly detaily, které tuto verzi potvrzují.⁹

Spor, který se vede mezi italskými „bohemisty“, se netýká ani literární teorie, ani naratologie, ani genologie, dokonce ani teorie intertextuality, ale je zcela o něčem jiném a řeší jen to, kdo lépe překládá z českého jazyka a kdo byl „opravdovým“ epigonem Ripellina.

Angelo Maria Ripellino byl skutečně uznávaným bohemistou a oplýval vedle hluboké slavistické erudice i určitou dávkou ironie a bohémství. Za bohémy se mohou považovat i Sergio Corduas, částečně mladá Sylvie Richterová a Giuseppe Dierna. Většina aktérů polemiky se zabývá českou literaturou, tudíž bohemisty asi jsou (a můžeme tedy konečně odstranit ty uvozovky) s tím, že kvalitu jejich produkce řeší často zaujaté výběrové komise nebo trh (ve smyslu běžného čtenáře jejich překladů), nebo dokonce soudy. Kvalitu jejich produkce ovšem rozhodně nemůže řešit Ústav české literatury a komparatistiky FF UK v Praze, který se zapojil prostřednictvím svého ředitele do polemiky

stejně nevěcným způsobem jako ostatní hlavní aktéři polemiky, a navíc ještě opět na základě nějakého mylného překladu jednoho slůvka.

A kvalitu nakonec nebude řešit ani autor tohoto příspěvku, který také poprvé píchl do tohoto vosího hnízda, ale je zároveň vděčný všem polemizujícím za to, že mu dali možnost k sebezpozorování i vlastní minulosti.

Literatura

Dierna, Giuseppe. *Stav bohemistiky na italských univerzitách po smrti profesora Ripellina: divadlo a requiem*. In: *Listy filologické*, CXIX: 203–208.

Dierna, Giuseppe – Sparling, Don. Rozhovor vedl: Jiří, Dědčec. *Povídání o kultuře a věcech kolem ní. Host do domu*. ČT2. 5. červenec 2011.

Geertz, Clifford. *Available Light*. Princeton: Princeton University Press, 2000.

Just, Vladimír. *Havla lze připomínat i bez kýče*. In: *Lidové noviny*, 4. ledna 2013.

Kopáč, Radim. *Byl jsem tady nejen u prazdroje*. In: *Orientace*, 13. února 2016: VIII.

Maiello, Giuseppe, rozhovor vedl: Josef Chuchma. *Giuseppe Maiello, vysokoškolský učitel, autor knihy Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy. Zátíší*. Radio 1. Praha. 18. května 2005.

Marietti, Susanna. *Icona e diagramma. Il Segno Matematico in Charles Sanders Peirce*. Milano: LED Edizioni Universitarie, 2001.

Chuchma, Josef – Kopáč, Radim – Dierna, Giuseppe. *Někdo v tom sporu nemluví pravdu*. [online]. [20–2–2016] Dostupné na: <http://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20160220/281964606783767> (přístup získán 16. dubna 2016).

Verbale dei lavori della Commissione giudicatrice della procedura di valutazione comparativa per la copertura di n. 1 posto di Professore universitario di ruolo di I fascia della Fac. di Roma ,La Sapienza' per il settore scientifico-disciplinare Slavistica. [online]. Dostupné na: <http://www.uniroma1.it>. 13. 10 2000. <http://www.uniroma1.it/amm-personale/concorsi/commissioni/attivita/finaleL21YlettPO.htm> (přístup získán 25. dubna 2016).

[1] Debatu ze dne 20. 3. 2016 je možno dohledat bezplatně i na internetu (srov. *Někdo v tom sporu nemluví pravdu* 2016). Interview s Giuseppem Diernou ze dne 13. 3. 2016 je ke stažení pouze v rámci placené služby.

[2] S Giuseppem Diernou jsme vedli dlouhé rozhovory, hlavně v druhé polovině 80. let, kdy jsme pobývali na koleji Větrník v Praze. S Alenou Wildovou Tosi jsem se několikrát setkal na přelomu osmdesátých a devadesátých let hlavně v jejím domku severně od Říma. Se Sergiem Corduasem jsem seděl dlouho pouze jednou v jednom baru v Benátkách. Ostatní italské bohemisty, kteří polemizují s Diernou (Alessandro Catalano, Annalisa Cosentinová, François Esvan a Sylva Richterová), znám jenom fragmentárně. Další podepsanou badatelku, Annu Perissutiovou, jsem nikdy neviděl a ani o ní neslyšel.

[3] Sebezpozorování je běžný metodický postup v antropologii dokonce i v souvislosti s působením v akademickém prostředí (srov. Geertz, 2000). Dodám, že pokud aktéři polemiky uvádějí evidentní nepřesnosti, a to i ty, které jsou mimo mé vzpomínky, nebudu váhat na ně upozornit.

[4] Používám zde termín „ikona“ v tradičním sémiotickém významu (srov. Marietti 2001).

[5] I Josefa Chuchmu si pamatuji osobně, a to jako redaktor Radia 1, kde jsem byl v květnu 2005 hostem jeho programu *Zátiší* (Maiello 2005). Uvolněná atmosféra alternativní rozhlasové stanice se nedá ovšem komparovat se současným stavem Lidových novin, které patří, jak známo, skupině Agrofert Holding Andreje Babiše.

[6] Tentokrát uvozovky nepoužívám já, ale přímo Giuseppe Dierna.

[7] Mimo četné výstupy v literárních přílohách italských a českých celostátních novin byl Giuseppe Dierna hostem i v kulturním programu České televize *Host do domu* (Dierna a Sparling, 2011).

[8] o tvrdém postupu Aleny Wildové Tosi proti Giuseppovi Diernovi v otázkách kariéry svědčí například zápis výběrové komise na místo profesora na Univerzitu v Římě zveřejněný 13. 10. 2000. Profesorka Tosi, členka a tajemnice komise, kritizovala svého bývalého žáka hlavně

za špatné překlady, a naopak jednoznačně chválila Sylvii Richterovou. Komise doporučila nakonec tři kandidáty ze sedmi, aby dostali přízpusobivost na profesora, a mezi nimi i Giuseppa Diernu a Sylvii Richterovou. Tvrdé výtky proti Diernovi ze strany jeho bývalé učitelky brala komise v úvahu, ale nepovažovala je za podstatné vzhledem k celkové vědecké činnosti autora (srov. Verbale "La Sapienza" 2000).

[9] Mimo „oficiální“ intervence na podporu Sylvie Richterové z pozice členky komise (v *suprapozn.* 7) si pamatuji rok předtím na situaci, kdy tehdejší absolvent magisterského studia české literatury Alessandro Catalano šel skládat přijímací zkoušky na doktorská studia slavistiky a Alena Wildová Tosi neustále křížovala po chodbách kolem místností, kde se konala výběrová řízení, aby jasně dávala najevo svým kolegům sedícím v komisi, že tam sedí její žák a ona ho pečlivě a starostlivě střeží.

Doc. dott. Giuseppe Maiello, Ph.D. – sociokulturní antropolog a slavista. Po vědeckém gymnáziu v Neapoli absolvoval magisterské studium v oboru Politické vědy (specializace Východní Evropa) na Istituto Universitario Orientale v Neapoli. Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ukončil doktorské studium oboru Slovanská filologie (2003) a na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně se pak habilitoval v oboru Etnologie (2015). Je autorem nebo spoluautorem několika monografií, publikoval v tuzemských i zahraničních odborných časopisech a rovněž ve vědeckých sbornících.

Kontakt: giuseppe.maiello@seznam.cz